

ROZDZIAŁ 9

WYBRANE ASPEKTY JAKOŚCI ŻYCIA NA PRZYKŁADZIE WOJEWÓDZTWA ZACHODNIOPOMORSKIEGO

Wprowadzenie

Jakość życia to bardzo złożona kategoria o trudnym do określenia zakresie przedmiotowym i interdyscyplinarnym charakterze. Współtworzą ją następujące elementy (Kusterka, 2003, s.190):

- bogactwo rozumiane jako dobra materialne znajdujące się w posiadaniu ludzi,
- zdrowie i samopoczucie,
- bezpieczeństwo, zarówno w wymiarze zdrowotnym (zagrożenie życia) jak i w aspekcie utraty mienia (przestępczość, klęski żywiołowe), oraz w sensie ekonomicznym (niezbędnych do życia środków finansowych),
- stan środowiska przyrodniczego,
- bogactwo duchowe związane a dostępem do edukacji i szeroko rozumianej kultury,
- poczucie przynależności do lokalnej społeczności, stosunki międzyludzkie i wpływ na decyzje dotyczące życia indywidualnego i zbiorowego.

Każdy z wymienionych aspektów jakości życia ma swój wymiar obiektywny, ale ocena jakości życia zależy od naszego subiektywnego systemu wartości oraz odczucia, co do stopnia zaspokojenia własnych potrzeb i aspiracji. Wielość kierunków badań wynika z różnych interpretacji jakości życia oraz stosowania specyficznych, dla poszczególnych dyscyplin naukowych, narzędzi i metod pomiaru. Bardzo często podejścia różnych dyscyplin naukowych do identyfikacji i oceny jakości życia mają charakter komplementarny. Jednak czasami stanowią odzwierciedlenie istotnych różnic w systemach wartości, będących podstawą dokonywanych ocen (Maciaszek, 1997, s. 77).

W badaniach jakości życia występuje, zarówno opisowe, jak i wartościujące, rozumienie tej kategorii. Podejście opisowe jest podstawą do rozróżnienia obiektywnej i subiektywnej jakości życia.

Definiowanie subiektywnej jakości życia było dotychczas domeną przedstawicieli nauk socjologicznych. Stosunkowo niedawno podejście to zaczęto stosować w ekonomii próbując określić, co oddziałuje na „dobre”, godne życie ludzi i ich szczęście. Odczucia subiektywne mają podstawowe znaczenie, ponieważ są udziałem każdego z nas. Jakość życia odzwierciedla więc stopień samorealizacji jednostki ludzkiej (Wejnert, 2001, s.46). W związku z tym uzasadnione wydają się wszelkie badania subiektywnej jakości życia, umożliwiające określenie poziomu tej jakości, czynników ją determinujących oraz wskazujące dziedziny życia, które należałoby „usprawnić”, aby zapewnić ludziom godne życie. Autorki podjęły próbę takich badań. W tym celu przeprowadzono samodzielne badania ankietowe na wybranej grupie konsumentów województwa zachodniopomorskiego. Z tego względu w artykule przedstawiono:

- wybrane teoretyczne aspekty związane z kategorią jakość życia,
- wyniki badań jakości życia konsumentów województwa zachodniopomorskiego.

Teoretyczne aspekty jakości życia i jej oceny

Dyskusja o jakości życia ma długą tradycję sięgającą starożytności. Początkowo zainteresowania tą kategorią miały postać utopijnych wizji społeczeństwa idealnego (nurt normatywny ekonomii) i dociekań nad źródłami bogactwa indywidualnego czy społecznego (nurt pozytywny ekonomii) (Czaja, 2002). W pierwszym nurcie można wymienić koncepcję Platona, który rozumiał jakość jako sąd wartościujący wyrażany przez osobę i pewien stopień doskonałości, oraz jedną z pierwszych wizji rozwoju cywilizacji, grecką koncepcję wieku złotego, srebrnego i żelaznego. W drugim nurcie można wymienić poglądy Ksenofonta, Arystotelesa czy traktaty rzymskie. Już wówczas w problematyce jakości życia uwzględniano aspekty pozaekonomiczne takie jak moralno-etyczne, filozoficzne czy religijne.

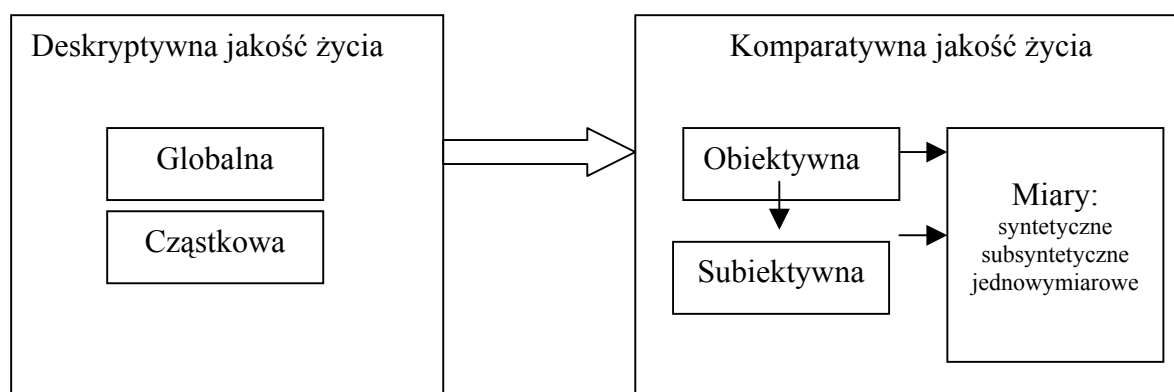
Właściwie do połowy XX wieku jakość życia nie była przedmiotem rozważań ekonomicznych, które koncentrowały się na wzroście, rozwoju ekonomicznym czy dobrobycie społecznym. Była to raczej kategoria socjologiczna czy psychologiczna. Jakość życia, jako pojęcie ekonomiczne, pojawiła się w dyskusjach dopiero w drugiej połowie XX wieku wzbudzając ogromne zainteresowanie, które ciągle wzrasta. Jakość życia jako kategoria badawcza nadal ma przed sobą wiele problemów do rozwiązania dotyczących zarówno samej istoty, jak i parametrów służących jej pomiarowi.

Jakość życia może być rozumiana jako kategoria przeciwstawna ilości. Jako jedna z podstawowych kategorii filozoficznych może oznaczać pewną właściwość, rodzaj, gatunek, wartość, albo też cechę lub zespół cech wyróżniających posiadający ją przedmiot od innych przedmiotów, jak również cechę (lub zespół cech) istotnych ze względu na pewne stosunki oddziaływania przedmiotu z otoczeniem oraz ze względu na jego wewnętrzną strukturę (Wielka Encyklopedia Powszechna, 1965, s.281). Jakość może być również rozumiana jako pewna własność doznawana za pomocą zmysłów. W tym aspekcie pojawiają się trudne do rozstrzygnięcia kwestie naukowej obiektywności kategorii jakości, problem obiektywności procesów poznania oraz wartości poznawczej samych wrażeń zmysłowych. Występowanie tych problemów jest związane ze zróżnicowaną i złożoną naturą obiektów. Opisana ona może być za pomocą wartości wielu cech, z tego względu jakość można uznać za cechę złożoną, nie poddającą się prostej charakterystyce (Borys, 1991, s. 17). Zatem, jakość może być pojęciem określającym naturę obiektu, a także pewne pozytywne lub negatywne oceny wybranych cech lub też całych analizowanych obiektów. To dualne podejście do jakości życia powoduje, że w badaniach spotykamy dwa wymiary jakości (Borys, 2000):

- **komparatywny**, oceniający, wartościujący (wyższa, niższa jakość życia; niski, wysoki poziom jakości życia);
- **deskryptywny**, opisowy (inna jakość życia, różne jakości życia).

Opisowa interpretacja jakości życia jest punktem wyjścia do formułowania pojęć pochodnych o charakterze oceniającym tj. **obiektywnej** i **subiektywnej** jakości życia. Wyznacza bowiem obszary obserwacji poprzez określenie zbioru cech oraz dziedzin (sfer, podzbiorów cech) wyznaczających **globalną** jakość życia (pełne pole obserwacji) i **cząstkowe** jakości życia (dziedzinowe pole obserwacji) i tworzenia na tej podstawie syntetycznych lub zdezagregowanych (subsintetycznych lub jednowymiarowych) miar jakości życia (zob. rys. 1) (Borys, 2001, s. 81).

Rysunek 1. Deskryptywna i komparatywna oraz subiektywna i obiektywna jakość życia

Źródło: Borys T., (2001), Jakość życia a zrównoważony rozwój. Relacje i pomiar. W: *Ekonomia a rozwój zrównoważony. Teoria i kształcenie*, red. F. Piontek, Wyd. Ekonomia i Środowisko, Białystok, s. 81

W literaturze przedmiotu można spotkać, co najmniej siedem różnych układów dziedzin (podzbiorów cech) uwzględnianych przy określaniu deskryptywnej jakości życia (Borys, 2001, s. 11-13). Mianowicie:

- 1) dwie subagregatowe (czy subglobalne) jakości życia – typu „mieć” i typu „być”,
- 2) trzy dziedzinowe jakości życia – społeczną, ekonomiczną i środowiskową (lub próśrodowiskową, ekologiczną), z możliwością wyróżnienia dziedziny czwartej – instytucjonalnej (instytucjonalną jakość życia),
- 3) sześć dziedzinowych jakości życia – rodzinną, somatyczną, psychiczną, środowiskową, siedliskową i zawodową (Kolman, 1977),
- 4) siedem dziedzinowych jakości życia (według grup potrzeb) w metodzie genewskiej – żywność, mieszkanie, zdrowie, wykształcenie, rekreacja, zabezpieczenie społeczne i zagospodarowanie materialne (Drewnowski, Scott, 1966; Drewnowski, 1970),
- 5) dziewięć dziedzinowych jakości życia – dochody i wydatki ludności, zagrożenie ubóstwem i ubóstwo, warunki mieszkaniowe, bezrobocie, zdrowie i jego zagrożenie, edukacja, bezpieczeństwo, środowisko naturalne i styl życia (Polska 2025, 2000),
- 6) trzynaście dziedzinowych jakości życia według Campbella – małżeństwo i życie rodzinne, zdrowie, sąsiedztwo, przyjaciele i znajomi, życie w USA, miejsce zamieszkania, mieszkanie, praca zawodowa i domowa, czas wolny, wykształcenie i jego przydatność oraz bezpieczeństwo finansowe (Cambell, 1976),
- 7) szesnaście dziedzinowych jakości życia według GUS – dzieci (satisfakcja z własnych dzieci), życie osobiste, zdrowie, samopoczucie psychiczne, sąsiedzi, posiadanie przyjaciół, praca zawodowa, prowadzenie gospodarstwa domowego, miejsce zamieszkania, warunki mieszkaniowe, sposób spędzania wolnego czasu, ilość wolnego czasu, sytuacja materialna i realizacja zasad demokracji w kraju (Maciaszek, 1997).

Przedstawione klasyfikacje sfer jakości życia nie wyczerpują możliwych podejść do specyfikacji dziedzin opisujących zakres jakości życia. Obok nich wyróżnia się bowiem, jakość obiektywną i subiektywną.

Obiektywna ocena jakości życia polega na statystycznym pomiarze wartości cech (np. dochód, wykształcenie, liczba dzieci, sposób odżywiania itp.) lub budowanych na ich podstawie wskaźników opisujących jakość życia, identyfikacji indywidualnych funkcji preferencji oraz ich syntetyzacji globalnej (miary syntetyczne) lub w podzbiorach (miary subsyntetyczne). Określana w ten sposób obiektywna jakość życia jest odzwierciedleniem przyjętego

systemu wartości, wzorców porównywalnych itp. Przykładem takiej oceny jest metoda genewska, nazywana również metodą agregatów dystansowych¹. Jest ona oparta na ocenie stopnia zaspokojenia siedmiu grup potrzeb określanych jako składniki jakości życia. (zob. tab. 1). Potrzeby te podzielono na potrzeby podstawowe (niższego rzędu) i potrzeby wyższego rzędu².

Tabela 1. Klasyfikacja potrzeb sfer jakości życia i mierniki (cechy) ich zaspokojenia w metodzie genewskiej w wersji ONZ i IGS

Grupa potrzeb	Mierniki	
	Wersja ONZ	Wersja IGS
Wyżywienie	Kaloryczność pożywienia Spożycie białka na osobę dziennie Udział w pożywieniu kalorii pochodzących ze skrobi	Bez zmian Bez zmian Spożycie białka zwierzęcego na osobę dziennie
Mieszkanie	Jakość usług mieszkaniowych (kryterium kanalizacji i wodociągu) Liczba osób na izbę (zaludnienie) Stosunek liczby mieszkań do liczby gospodarstw domowych (samodzielność zamieszkania)	Bez zmian (kryterium łazienki) Bez zmian Bez zmian
Zdrowie	Dostępność usług leczniczych (kryterium liczby łóżek szpitalnych) Odsetek zgonów na choroby zakaźne i pasożytnicze Odsetek zgonów osób powyżej 50 lat	Bez zmian Współczynnik umieralności niemowląt Współczynnik zachorowalności na gruźlicę
Wykształcenie	Stopień objęcia dzieci i młodzieży systemem szkolnym Stopa wydajności w zakładach kształcenia Liczba uczniów na jednego nauczyciela	Bez zmian Bez zmian Bez zmian
Rekreacja	Czas wolny od pracy zawodowej w skali rocznej Nakład czasopism na 1000	Bez zmian Frekwencja w teatrach i na

¹ Metoda ta została opracowana przez Instytut badania Rozwoju Społecznego ONZ (UNSRID), a zaadoptowana przez Instytut Gospodarstwa Społecznego do warunków panujących w Polsce. Metoda genewska bazuje na ONZ –towskim pojęciu jakości życia obejmującym całokształt rzeczywistych warunków życia ludzi oraz stopień materialnego i kulturalnego zaspokojenia ich potrzeb poprzez strumień dóbr i usług odpłatnych, a także pochodzących z funduszy społecznych. Można więc powiedzieć, że definicja ONZ odnosi jakość życia przede wszystkim do tzw. społeczno-ekonomicznych warunków życia, głównie zaś kojarzy się z poziomem zaspokojenia potrzeb bytowych.

² Do potrzeb podstawowych zaliczono: wyżywienie, mieszkanie, zdrowie, wykształcenie, rekreację oraz zabezpieczenie społeczne. Natomiast do potrzeb wyższego rzędu – zagospodarowanie materialne.

	mieszkańców Liczba aparatów radiowych i telewizyjnych na 1000 mieszkańców	koncertach na 1000 mieszkańców Liczba abonamentów telewizji na 1000 mieszkańców
Zabezpieczenie społeczne	Częstość nagłych zgonów na milion mieszkańców Odsetek ludności o prawie do świadczeń z tytułu bezrobocia i choroby Odsetek ludności o prawie do świadczeń z tytułu rent i emerytur X	Bez zmian Odsetek ludności mającej ubezpieczenie na wypadek choroby Odsetek ludności mającej ubezpieczenie na starość Częstotliwość wypadków przy pracy (bez śmiertelnych)
Zagospodarowanie materialne	Nadwyżka dochodów bieżących (kryterium waluty USA) X	Nadwyżka dochodów bieżących (kryterium waluty polskiej) Nadwyżka z dochodów okresów przeszłych: - stopa motoryzacji indywidualnej - stopa mechanizacji prac w gospodarstwie domowym - stopa niezawodowej turystyki zagranicznej.

Źródło: Zagrożenia społeczne – miejsce polityki społecznej w systemie nauk, pod red. L. Frąckiewicz. Materiały konferencyjne, Ustronie Wielkopolskie, Katowice 1997, s. 44-46

Metody obiektywnej oceny jakości życia zawierają pewne elementy subiektywizmu tkwiące w wyborze formuły syntetyzacji, funkcji preferencji itp. Swoistym rodzajem pomostu między jakością obiektywną a subiektywną jest definicja J. Rutkowskiego. Określił on jakość życia jako zbiór potrzeb, których zaspokojenie czyni ludzi szczęśliwymi (Rutkowski, 1987, s.162). Definicja ta jest typową definicją opisowej jakości życia wyrażonej w języku potrzeb. Z tego względu stwierdzenie stanu zaspokojenia potrzeb umożliwia, zarówno obiektywna jak i subiektywną, ocenę jakości życia.

Subiektywna jakość życia wykazuje ścisły związek z pojęciem zadowolenia, satysfakcji z życia, optymizmem zbliżając się w ten sposób do kategorii szczęścia. W tym przypadku jakość życia oznaczałaby zbiór takich potrzeb, których zaspokojenie czyni ludzi szczęśliwymi, a więc również potrzeb wyższego rzędu – emocjonalnych i intelektualnych (Borys, 2001, s. 32).

W odczuwaniu zadowolenia z życia najważniejszą rolę odgrywają zagadnienia o najszerszym zasięgu społecznym, a więc dotyczące pracy, mieszkania, rodziny i dochodów. W kształtowaniu oceny subiektywnej istotną rolę odgrywa luka między satysfakcją z poziomu aspiracji a rzeczywistymi osiągnięciami. Luka ta jest różna ze względu na odmienną, osobistą i subiektywną, jej interpretację przez poszczególnych ludzi. Obok niej subiektywność oceny, zwłaszcza intensywność społecznego pokrzywdzenia, definiują również większe różnice majątkowe w społeczeństwie (Wejnert, 2001, s. 37). Z tego względu T. Słaby wprowadziła pojęcie tzw. postrzeganej jakości życia (Słaby, 1994, s. 74-86), podkreślające subiektywny charakter oceny

dokonywanej przez każdego człowieka, pozostającej w dość luźnym związku z kryteriami obiektywnymi poziomu jakości życia. Podejście to jest bardzo ważne, gdyż niejednokrotnie psychologiczne determinanty kształtujące subiektywne oceny jakości życia mają na tę ocenę znacznie większy wpływ niż warunki obiektywne.

Na tle tych ogólnych rozważań o podstawowych problemach rozumienia i oceny jakości życia, zwłaszcza subiektywnej, autorki podjęły próbę oceny wybranych aspektów subiektywnej oceny jakości życia na podstawie badań ankietowych przeprowadzonych wśród konsumentów województwa zachodniopomorskiego.

Wybrane aspekty jakości życia w województwie zachodniopomorskim

Jak już wspomniano w literaturze nie ma jednoznacznych określeń na temat jakości życia, dlatego funkcjonuje wiele jej definicji i wyjaśnień. Jeżeli za podstawowe pojęcie zostanie przyjęta definicja, iż „jakość życia to stan satysfakcji, szczęścia, zadowolenia, płynący z całokształtu egzystencji, czyli: korzystania ze środowiska przyrodniczego, dobrego stanu zdrowia, pomyślności w życiu, pozycji społecznej, dobrobytu oraz konsumpcji” (Bywalec, Rudnicki, 1999, s.26) to należy dodać, iż przy tak pojmowanej jakości życia istotną rolę odgrywa zamożność. Zamożność gospodarstw domowych jest pojęciem bardzo szerokim, ponieważ obejmuje zarówno elementy o charakterze materialnym (czyli: dochody i majątek materialny) oraz niematerialnym (to jest: wykształcenie, zdolności, czas wolny i zdrowie) (Maciejowski, 2003, s. 69).

Jakość życia pozostaje ważnym celem każdego rozwoju społecznego, szczególnie takiej polityki społecznej, która jako istotne zadanie stawia sobie dobro wspólne, a realizacja istotnych celów człowieka znajduje się w centrum jej zainteresowania. Zwracanie coraz większej uwagi na jakość zarówno w polityce gospodarczej, jak i społecznej stanowi dowód na to, że istnieje świadomość potrzeby odchodzenia od stylu preferującego wyłącznie materialne standardy życia.

Często wydaje się, że jakość życia zależy przede wszystkim od stanu posiadania materialnych przedmiotów. Wyniki badań potwierdzają, że zmiana warunków zewnętrznych nie jest w stanie rozwiązać wszystkich problemów, na jakie napotykamy w życiu. Wyniki badań w tym obszarze wskazują, że gdy rozwiązane zostaną podstawowe problemy związane z przeżyciem, dochodzą do głosu nowe potrzeby i oczekiwania. Im większe bogactwa i wygody, tym coraz dalej odsuwa się poczucie zadowolenia, jakie człowiek spodziewał się osiągnąć dzięki tym dobrom.

Przypisując ogromną rolę jakości życia w kształtowaniu zachowań gospodarstw domowych na rynku we współczesnej gospodarce postanowiono sprawdzić jak ważną rolę sami konsumenci przypisują aspektom jakości życia. Przeprowadzono w tym celu badania we wrześniu 2005 roku na konsumentach z województwa zachodniopomorskiego i objęto nimi 300 osób. 57% respondentów stanowiły kobiety, a pozostałe 43% mężczyźni. Ankietowani byli w wieku 19-35 lat.

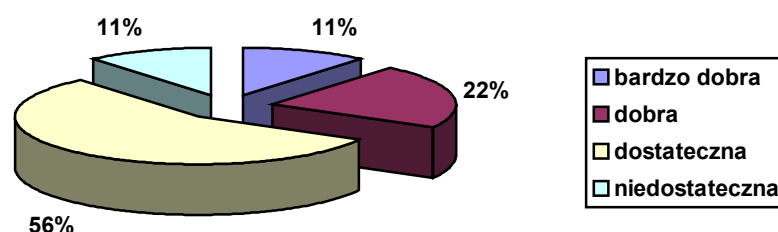
Badając wybrane aspekty jakości życia gospodarstw domowych z województwa zachodniopomorskiego zapytano ankietowanych o:

- ocenę sytuacji materialnej ich gospodarstwa domowego;
- rozdysponowanie miesięcznych dochodów;
- stopień zaspokojenia wybranych grup potrzeb;
- ograniczenia w wydatkach, wynikające z aktualnej sytuacji materialnej gospodarstwa domowego;
- ocenę wybranych elementów infrastruktury socjalno-bytowej;
- poziom zadowolenia z poszczególnych dziedzin życia;
- hierarchię ważności dziedzin życia.

Przeprowadzone badania pozwoliły na orientację co do wybranych elementów warunków życia ludności województwa zachodniopomorskiego, jak również pozwoliły na podjęcie próby dokonania porównań z wynikami badań ogólnopolskich przeprowadzonych na podobnych płaszczyznach.

Jedna trzecia gospodarstw domowych z województwa zachodniopomorskiego dokonując oceny swojej sytuacji materialnej oceniła ją jako dobrą lub bardzo dobrą (11% jako bardzo dobrą, a 21,9 % jako dobrą). Ponad połowa gospodarstw (56,4%) twierdziła, iż sytuacja materialna ma charakter dostateczny, zaś niespełna 11% oceniło sytuację swojego gospodarstwa domowego jako niedostateczną (rys. 2). Jednocześnie ponad dwie piąte gospodarstw domowych (42%) oczekiwało wzrostu dochodów, prawie tyle samo nie potrafiło udzielić jednoznacznej odpowiedzi na to pytanie, zaś tylko ok. 15% gospodarstw wiedziało, że nie nastąpi poprawa sytuacji dochodowej.

Rysunek 2: Subiektywna ocena sytuacji materialnej (województwo zachodniopomorskie)

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badań ankietowych

Wydatki gospodarstw domowych z województwa zachodniopomorskiego kształtowały się następująco: na spożycie towarów i usług średnio w ciągu miesiąca przeznaczano 48%, na inne wydatki 45% dochodów, zaś na przyrost zasobów pieniężnych ok. 7% ogółu wszystkich dochodów.

Ankietowani z województwa zachodniopomorskiego bieżące dochody wydawali najczęściej planując tylko „poważne wydatki” – robiło tak 32%. 29% wydawało bieżące dochody na przemyślane i zaplanowane wydatki, 19% planowało wydatki tylko w wyjątkowych sytuacjach, 11% raczej nie planowało wydatków, a 9% w ogóle nie planowało wydatków.

Na podstawie wysokości uzyskiwanych w ciągu miesiąca dochodów oraz wydatków gospodarstwa domowe z województwa zachodniopomorskiego oceniały stopień zaspokojenia potrzeb na poszczególne rodzaje dóbr i usług, co zostało przedstawione w tabeli 2.

Duża część badanych gospodarstw domowych – w każdym przypadku prawie lub ponad dwie piąte - oceniała poziom zaspokojenia swoich potrzeb jako dobry lub bardzo dobry w przypadku wydatków podstawowych - na higienę osobistą, wyżywienie, naukę i kształcenie, odzież i obuwie oraz uczestnictwo w kulturze. Tyleż samo – bo także ponad dwie piąte społeczeństwa badanego z województwa zachodniopomorskiego – uważało, że poziom zaspokojenia potrzeb w przypadku warunków mieszkaniowych, czy też leczenia jest zły lub bardzo zły.

Tabela 2: Stopień zaspokojenia wybranych grup potrzeb w gospodarstwach domowych

Wyszczególnienie	B. DO- BRY	Dobry	Średni	Zły	B. zły
Higiena osobista	9%	33%	29%	19%	10%
Wyżywienie	15,2%	23,7%	35,0%	13,6%	12,5%
Warunki miesz- kaniowe	12,3%	18,9%	30,9%	30,1%	7,8%
Nauka i kształce- nie	10%	34%	35%	12%	9%
Odzież i obuwie	16,5%	22,1%	25,7%	24,8%	10,9%
Wyposażenie mieszkania	11,1%	12,5%	47,0%	14,7%	14,7%
Zdrowie, lecze- nie, rehabilitacja	3,4%	20,0%	33,0%	24,6%	19,0%
Wypoczynek, rekreacja	8,9%	16,7%	38,9%	22,1%	13,4%
Uczestnictwo w kulturze	19,4%	19,6%	20,0%	22,1%	18,9%
Życie w czystym środowisku	17,0%	20,0%	45,9%	10,1%	7,0%

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych

Ponadto zapytano gospodarstwa domowe z województwa zachodniopomorskiego o to, jakie są najważniejsze ograniczenia w wydatkach spowodowane aktualną sytuacją finansową. Każde z gospodarstw mogło zakreślić co najwyżej trzy odpowiedzi. Na podstawie tego pytania uzyskano deklaracje, które pozwoliły na stworzenie hierarchii ograniczeń:

- 36% zrezygnowało z odnowienia mieszkania;
- 29% ograniczało wydatki na kulturę;
- 27% ograniczało wydatki na wypoczynek;
- 20% ograniczało wydatki na zakup środków higieny i czystości;
- 19% oszczędzało wodę, światło i gaz;
- 16% kupowało tańszą odzież i obuwie;
- 14% ograniczało zakupy odzieży;
- 12% ankietowanych zmuszonych było do ograniczania zakupów żywności;
- 10% ograniczało wydatki na edukację;
- 8% kupowało tańszą żywność.

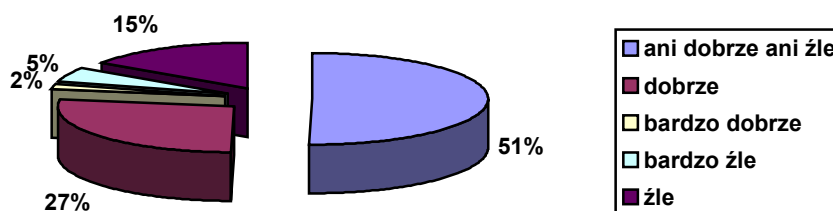
Uzyskane wyniki badań dla gospodarstw domowych województwa zachodniopomorskiego można było porównać z wynikami badań ogólnopolskich, które były przeprowadzone w marcu 2006 roku na reprezentatywnej próbie losowej dorosłych mieszkańców Polski (Ocena sytuacji materialnej, 2006)³.

Polacy najczęściej, bo w przypadku 50%, uważają, że żyje się im przeciętnie, prawie 30%

³ Ocena sytuacji materialnej, Komunikat z badań; Badanie „Aktualne problemy i wydarzenia” (190), 3-6 marca 2006 roku, reprezentatywna próba losowa dorosłych mieszkańców Polski (N=1081), CBOS, Warszawa, marzec 2006.

uważa, że żyje im się dobrze, a niezadowolonych z życia jest 21%.

Rysunek 3. Subiektywna ocena poziomu życia (badania ogólnopolskie)

Źródło: CBOS, Ocena sytuacji materialnej, Komunikat z badań; Warszawa, marzec 2006.

8% badanych Polaków twierdzi, iż żyje bardzo biednie, 30% że skromnie, 52% uważa swój poziom życia za średni, a 10% żyje dobrze (z czego 1% może sobie pozwolić nawet na wydatki luksusowe). Ankietowani ponadto uważają, że otrzymywane dochody starczą im na pełne zaspokojenie potrzeb (25%), ponad 40% uważa, że potrzeby są prawie zaspokojone, a jedna trzecia twierdzi, iż dochodów nie starcza na zaspokojenie potrzeb.

Polskie gospodarstwa domowe ponadto odczuwały brak pieniędzy na:

- urlop, wypoczynek i wakacje dla dzieci – deklarowało tak 59% ankietowanych;
- zmiany wyposażenia mieszkania – 57%;
- wydatki kulturalne – 44%;
- zakupy odzieży i obuwia – 36%;
- leczenie – 36%;
- wydatki związane z utrzymaniem mieszkania – 24%;
- zakupy żywności – 25%;
- zakupy środków higieny i czystości – 20%;
- wydatki na edukację i kształcenie – 21%.

Powyższe odpowiedzi częściowo pokrywają się z wynikami uzyskanymi dla województwa zachodniopomorskiego. Do takich porównań można wykorzystać z tabeli 1 odpowiedzi o złym lub bardzo złym zrealizowaniu wybranych potrzeb. W przypadku wydatków na urlop, wypoczynek, rekreację – zły lub bardzo zły stan zaspokojenia potrzeb deklarowało 36,5% ankietowanych z województwa zachodniopomorskiego. W badaniach ogólnopolskich brak pieniędzy na urlop i wypoczynek, a co za tym idzie najprawdopodobniej niedostateczne zaspokojenie potrzeb, odczuwało 59% badanych. Duża różnica występowała także przy zmianie wyposażenia mieszkania – w województwie zachodniopomorskim 29,4% ankietowanych uważało, iż źle lub bardzo źle są spełnione ich potrzeby w tym wypadku, podczas gdy badania ogólnopolskie wskazywały na brak środków u 57% ankietowanych. W przypadku kolejnych trzech grup wydatków, to znaczy wydatków na kulturę, odzież i obuwie, leczenie oraz żywność otrzymano podobne wskazania:

- wydatki kulturalne – w województwie zachodniopomorskim jako źle lub bardzo źle spełnione potrzeby deklarowało 41% badanej populacji, a w Polsce brak pieniędzy na te wydatki odczuwało 44%;
- zakupy odzieży i obuwia – 35,7% gospodarstw z województwa zachodniopomorskiego deklarowało źle lub bardzo źle zaspokojenie potrzeb w tym przypadku, a 36% gospo-

darstw z Polski deklarowało, że nie ma pieniędzy na te zakupy.

- leczenie, zakupy leków – 33,6% w województwie zachodniopomorskim i 36% w Polsce. ;
- wydatki na żywność – 26,1% w województwie zachodniopomorskim i 25 % w Polsce.

Natomiast w przypadku zaspokojenia potrzeb związanych z higieną osobistą prawie 30% ankietowanych gospodarstw domowych z województwa zachodniopomorskiego określało stopień zaspokojenia jako zły lub bardzo zły, zaś tylko 20% gospodarstw w Polsce deklarowało, że nie starcza im środków na zakupy środków higieny i czystości.

Należy dodać, że uzyskane dane ogólnopolskie niewiele różnią się od wyników analogicznych badań dokonywanych na grupach reprezentatywnych dorosłych Polaków w poprzednich latach. Odsetek deklarujących określony poziom życia pozostaje na względnie stałym poziomie od 2000 roku.

W przeprowadzonych badaniach wśród gospodarstw domowych województwa zachodniopomorskiego nie tylko badano materialne aspekty warunków życia, ale także subiektywne oceny na temat warunków niematerialnych. Poproszono między innymi uczestników badania o ocenę warunków i infrastruktury socjalno-bytowej. Uczestnicy badania mieli do wyboru pięć ocen w stosunku do każdego wybranego problemu. Nadanie rangi 1 oznaczało ocenę bardzo złą, zaś nadanie rangi 5 – ocenę bardzo dobrą. Oceny pomiędzy 1 i 5 miały charakter pośredni (2- ocena zła, 3 – ocena średnia, 4 – ocena dobra). Po przeanalizowaniu odpowiedzi respondentów obliczono średnią ocenę dla każdego badanego elementu. Na podstawie odpowiedzi respondentów z województwa zachodniopomorskiego ustalono, iż poszczególne elementy infrastruktury socjalno-bytowej w skali od 1 do 5 otrzymały następujące średnie oceny:

- a. dostępność do obiektów kultu religijnego – 4,5
- b. dostępność do placówek handlowych – 5,0
- c. dostępność do placówek usługowych – 4,3
- d. komunikacja miejska – 3,5
- e. dostępność do placówek edukacji – 4,4
- f. dostępność do żłobków i przedszkoli – 3,3
- g. dostępność do placówek służby zdrowia – 4,0
- h. dostępność do urzędów – 3,5
- i. oświetlenie ulic - 3,1
- j. dostępność do placówek kultury - 3,2
- k. dostępność do placówek obiektów rekreacyjnych - 3,2
- l. dostępność do placówek sportowych - 3,2
- m. bezpieczeństwo w miejscach publicznych - 2,0
- n. stan chodników - 2,0
- o. jakość wody pitnej – 3,3
- p. czystość powietrza – 3,3
- q. stan dróg – 2,0

Najwyższe noty otrzymały: dostęp do placówek handlowych, dostępność placówek kultu religijnego, dostępność do placówek edukacji, dostępność do placówek usługowych oraz placówek służby zdrowia. Najgorsze i najniższe oceny miały: bezpieczeństwo w miejscach publicznych, stan chodników oraz stan dróg (średnia ocena wynosiła 2,0). Średnia ocena dotycząca wszystkich elementów infrastruktury socjalno-bytowej wynosiła natomiast – 3,4

Badane gospodarstwa domowe z województwa zachodniopomorskiego były poproszone także o ocenę swojego zadowolenia z poszczególnych dziedzin życia. Podobnie, jak w przypadku oceny infrastruktury socjalno-bytowej, uczestnicy badania mieli do wyboru pięć ocen w stosunku do każdego wybranego problemu. Nadanie rang od 1 do 5 oznaczało ocenę, gdzie: 1 – ocena bardzo zła, 2- ocena zła, 3 – ocena średnia, 4 – ocena dobra, 5 – ocena bardzo dobra. Po przeanalizowaniu odpowiedzi respondentów obliczono średnią ocenę dla każdego

badanego elementu. Na podstawie udzielonych odpowiedzi otrzymano następujące oceny wyrażające zadowolenie badanych z poszczególnych dziedzin ich życia:

- a. Dzieci – 4,8
- b. Warunki mieszkaniowe – 3,5
- c. życie osobiste – 4,0
- d. miejsce zamieszkania – 3,9
- e. dbanie o dom – 4,7
- f. sąsiedzi – 4,1
- g. posiadanie przyjaciół – 3,6
- h. zdrowie – 3,5
- i. wykształcenie – 2,8
- j. pozycja społeczna – 2,9
- k. samopoczucie psychiczne – 3,7
- l. praca zawodowa – 3,8
- m. spędzanie czasu wolnego – 3,6
- n. dochody – 3,0
- o. praktyki religijne – 3,9
- p. sytuacja materialna – 3,6
- r. ilość czasu wolnego – 3,8
- s. realizacja zasad demokracji w kraju – 2,9
- t. życie w czystym środowisku – 3,5.

Największe zadowolenie z życia gwarantowały badanym gospodarstwom domowym dzieci oraz dom, najniżej cenione było zadowolone z wykształcenia i pozycji społecznej. Średnia ocen dotycząca zadowolenia z wszystkich dziedzin życia wynosiła natomiast – 3,6.

Jednocześnie na podstawie powyższych odpowiedzi oraz kolejnego pytania ankietowego utworzono hierarchię warunków udanego życia badanych gospodarstw domowych. Poproszono badane gospodarstwa domowe z województwa zachodniopomorskiego o uszeregowanie ważności dziedzin życia (wstawiając numery od 1 do 17, gdzie 1 – najważniejsze, a 17 – najmniej ważne) i na tej podstawie otrzymano następującą hierarchię warunków życia badanych gospodarstw domowych:

- I. Zdrowie
- II. Dzieci
- III. Życie osobiste
- IV. Samopoczucie psychiczne
- V. Sytuacja materialna
- VI. Warunki mieszkaniowe
- VII. Wykształcenie;
- VIII. Posiadanie przyjaciół
- IX. Praca zawodowa
- X. Ilość wolnego czasu;
- XI. Spędzanie czasu wolnego
- XII. Miejsce zamieszkania
- XIII. Dbanie o dom
- XIV. Życie w czystym środowisku
- XV. Pozycja społeczna
- XVI. Sąsiedzi
- XVII. Realizacja zasad demokracji w kraju

Pewne wartości uznawane przez polskie społeczeństwo są ponadczasowe i niezależne od wieku respondentów, czy też uwarunkowań ustrojowych, przemian politycznych i gospodarczych. Do takich zaliczyć można: szczęście rodzinne, zdrowie, czy też oparcie w

religii. Ten wniosek potwierdza porównania wyników powyższych badań i badań ogólnopolskich przeprowadzonych w 2005 roku (Poziom satysfakcji życiowej Polaków w latach 1994-2005, 2006)⁴.

Według sondaży przeprowadzanych na reprezentatywnej próbie losowej dorosłych mieszkańców Polski wynika, że w 2005 roku Polacy osiągnęli wysoki poziom zadowolenia ze swojego życia w porównaniu z latami poprzednimi. Powszechnie deklarowano zadowolenie z potomstwa, małżeństwa, a wzrósł także poziom zadowolenia z miejsca zamieszkania, przebiegu pracy zawodowej, stanu zdrowia, materialnych warunków bytu. Pełną satysfakcję z życia zadeklarowało 19% badanych, a 48% było raczej zadowolone z jego przebiegu, 27% było średnio zadowolonych, a niezadowolenie cechowało tylko 5% (z tego 1% w ogóle nie odczuwał satysfakcji życiowej).

Dla porównania z wynikami badań przeprowadzonymi w województwie zachodniopomorskim na temat zadowolenia z życia w tabeli 3 zamieszczono wyniki badań otrzymane na podstawie deklaracji mieszkańców Polski.

Tabela 3. Zadowolenie z życia (według opinii mieszkańców Polski)

Poziom satysfakcji z:	Bardzo zadowolony	Raczej zadowolony	Średnio zadowolony	Raczej niezadowolony	Bardzo niezadowolony
	W procentach				
Dzieci	74	21	4	1	1
Małżeństwa	59	27	7	4	2
Miejsca zamieszkania	33	45	13	6	2
Pracy zawodowej	22	42	22	9	4
Zdrowia	23	34	20	14	9
Materialnych warunków bytu	8	36	34	14	8
Dochodów i sytuacji finansowej	2	18	28	25	26

⁴ Poziom satysfakcji życiowej Polaków w latach 1994-2005, Komunikat z badań; Badanie „Aktualne problemy i wydarzenia”, 2-5 grudnia 2005, reprezentatywna próba losowa dorosłych mieszkańców Polski (N=1081), CBOS, Warszawa, styczeń 2006.

* swoje zadowolenie z tych dziedzin oceniali ci respondenci, którzy mieli doświadczenie jako rodzice (754), małżonkowie (675), mający zatrudnienie (613). Pominęto odpowiedzi „trudno powiedzieć”

Źródło: CBOS, Poziom satysfakcji życiowej Polaków w latach 1994-2005, Komunikat z badań, Warszawa, styczeń 2006.

Na podstawie powyższych danych (wynikających zarówno z badań ogólnopolskich, jak i regionalnych) widać, iż najbardziej satysfakcjonujące jest dla Polaków życie rodzinne. Ta tendencja (według badań CBOS) utrzymuje się niezmiennie od kilkunastu lat. Przybywa osób deklarujących zadowolenie z miejsca zamieszkania oraz przebiegu pracy zawodowej.

Wśród badań na temat jakości życia dominują jednak pytania o wysokość dochodów, stan majątkowy, sytuację finansową i zadowolenie z tych aspektów życia. Na podstawie uzyskanych wyników badań ankietowych przeprowadzonych zarówno w województwie zachodniopomorskim, jak i w Polsce można zauważyć, iż Polacy zaczynają także w tej dziedzinie widzieć pewne pozytywy. W województwie zachodniopomorskim 42% deklaruje, iż spodziewa się wzrostu dochodów w roku 2006, a niespełna 15% potrafi zdecydowanie powiedzieć, że taki wzrost nie nastąpi. Podobnie wynika z badań ogólnopolskich – na poprawę sytuacji finansowej liczy także 42% ankietowanych (Nadzieje i obawy związane z rokiem 2006, 2006)⁵.

W przypadku pojawienia się dodatkowych dochodów według gospodarstw domowych z województwa zachodniopomorskiego zostałyby one wydane według 35% ankietowanych na mieszkanie, ochronę zdrowia – według 29%, odzież i obuwie – 27%, wypoczynek – 20%, kształcenie – 14%, kulturę – 12%, żywność – 11% oraz inne – 3%.

Podsumowanie

Rozważania dotyczące jakości życia prowadzone są przez badaczy różnych dziedzin. Zasadność takich rozważań, jak i przeprowadzanych badań potwierdzana jest zarówno z punktu widzenia jednostki, dla której jakość stanowi ważny element jej życia, jak również społeczeństwa, które decyduje o stylach, sposobach i poziomie życia, a także obrazuje ewolucję potrzeb, warunków i okoliczności ich zaspokajania. Rynek powinien gwarantować społeczeństwu możliwość podejmowania racjonalnych i efektywnych decyzji. Takie decyzje z kolei powinny podnosić jakości życia ludzkiego, bardzo szeroko rozpatrywaną przez pryzmat wartości kulturowych, materialnych i biologicznych. Te aspekty wskazują jednocześnie na konieczność ochrony interesów konsumenta, eliminowanie zagrożeń dobrobytu, zdrowia i życia, a tym samym poprawę warunków życia w wymiarze: materialnym, kulturowym i środowiskowym.

Uzyskany poziom jakości życia niesie za sobą określone konsekwencje dla życia społecznego i gospodarczego. W skali mikroekonomicznej powinny być przede wszystkim optymalnie wykorzystane środki nabywcze i możliwości posiadane przez konsumenta lub gospodarstwo domowe w celu zaspokojenia odczuwanych potrzeb.

Jednostki te powinny równocześnie przejawiać różne formy aktywności w celu podniesienia poziomu życia. Mogą być to działania związane z podnoszeniem poziomu wiedzy, kwalifikacji i kształtowaniem osobowości. Poprzez dążenie do zaspokojenia odczuwanych

⁵ Nadzieje i obawy związane z rokiem 2006, Komunikat z badań; Badanie „Aktualne problemy i wydarzenia”, 6-9 stycznia 2006, reprezentatywna próba losowa dorosłych mieszkańców Polski (N=1007), CBOS, Warszawa, styczeń 2006.

potrzeb jednostki zmuszone są do podejmowania starań i działań, które składają się na określone efekty gospodarcze. Ponadto istotną rolę odgrywają efekty społeczno – humanistyczne, do których zalicza się: dążenie jednostek do dobrego zdrowia i samopoczucia, rozwój intelektualny oraz podnoszenie poziomu aktywności zawodowej i fizycznej (Kieźel, 1999, s. 11-13; Bywalec, Rudnicki, 1999, s. 63-67).

W miarę rozwoju społeczno – gospodarczego, wzrostu stopy życiowej, rozwoju produkcji, pojawianiu się nowych dóbr i usług, przemian cywilizacyjno-kulturowych zmieniają się zatem wzorce postępowania i podejmowania decyzji w ramach gospodarstwa domowego. Współczesne badania nad jakością życia dowodzą jej ścisłego związku z wieloma pojęciami, a wielowątkowość, różnorodność i złożoność tego pojęcia najprawdopodobniej spowodowały, iż stało się ono przedmiotem badań wielu dyscyplin naukowych, między innymi takich jak: ekonomia, socjologia, politologia i statystyka. Jednocześnie podejmowane są działania w ramach różnych dziedzin naukowych, które mają na celu ustalenie sposobów pomiaru jakości życia, mierników wyrażania jakości życia, opracowanie metodologii badań oraz usystematyzowanie wiedzy na ten temat (Ostasiewicz, 2002, s. 9).

BIBLIOGRAFIA:

1. Borys T., (1991), Kwalimetria. Teoria i zastosowania, Akademia Ekonomiczna w Krakowie, Kraków.
2. Borys T., (2000), Ilość a jakość - kilka refleksji po latach, w: Między liczą a treścią, red. A. Iwasiewicz, Wyd. Akademii Ekonomicznej w Krakowie, Kraków.
3. Borys T., (2001), Jakość życia a zrównoważony rozwój. Relacje i pomiar. W: Ekonomia a rozwój zrównoważony. Teoria i kształcenie, red. F. Piontek, Wyd. Ekonomia i Środowisko, Białystok.
4. Bywalec C., Rudnicki L., (1999), Podstawy ekonomiki konsumpcji, AE, Karków.
5. Campbell A., (1976), Subjective measures of well-being, American Psychologist nr 2.
6. Czaja S., (2002), Historia gospodarki i gospodarowania, Wrocław.
7. Drewnowski J. (1970), Studies in the Measurement of Level of Living and Welfare. UNSRID.
8. Drewnowski J., Scott W., (1966), The Level of Living Index. Report, Geneva: UNRISD 1966, nr 4.
9. Kieźel E. (red.), (1999), Rynkowe zachowania konsumentów, AE, Kraków.
10. Kolman R., (1977), Próba wartościowania jakości życia, w: Kwalitologia, lepsza jakość życia, Wyd. NOT, Gdańsk.
11. Kusterka J., (2003), Jakość życia w aspekcie wybranych wskaźników ekorozwoju, w: Jakość życia w perspektywie nauk humanistycznych, ekonomicznych i ekologii, red. J. Tomczyk – Tołkacz, Akademia Ekonomiczna we Wrocławiu, Jelenia Góra.
12. Maciaszek J., (1997), Metody oceny jakości życia, w: Społeczna, ekonomiczna i konsumencka ocena jakości, red. T. Wawak, wyd. EJB, Kraków.
13. Maciejewski G., (2003), Zamożność gospodarstw domowych jako element jakości życia, w: Jakość życia w regionie, pod red. J. Karwowskiego, US, PAN, Szczecin.
14. Nadzieje i obawy związane z rokiem 2006, Komunikat z badań (2006); Badanie „Aktualne problemy i wydarzenia”, CBOS, Warszawa.
15. Ocena sytuacji materialnej, Komunikat z badań, (2006), Badanie „Aktualne problemy i wydarzenia” (190), CBOS, Warszawa.
16. Ostasiewicz W. (red.), (2002), Metodologia pomiaru jakości życia, Wydawnictwo AE we Wrocławiu, Wrocław 2002.
17. Polska 2025. Długofalowa strategia trwałego i zrównoważonego rozwoju, (2000), War-

szawa.

18. Poziom satysfakcji życiowej Polaków w latach 1994-2005, Komunikat z badań (2006); Badanie „Aktualne problemy i wydarzenia”, CBOS, Warszawa.
19. Rutkowski J., (1987), Jakość życia. Koncepcja i projekt badania, „Z prac ZBSE” nr 162.
20. Słaby T., (1994), Systemy wskaźników społecznych w polskich warunkach transformacji rynkowej, Monografie i Opracowania nr 392, Szkoła Główna Handlowa, Warszawa.
21. Wejnert B., (2001), Problematyka subiektywnej i obiektywnej jakości życia w badaniach amerykańskich, w: Jak żyć? Wybrane problemy jakości życia, red. A. Wachowiak, Wyd. Fundacji „Humaniora”, Poznań.
22. Wielka encyklopedia powszechna, (1965), PWN, t. 5 Warszawa.

